

Вчителі України: кадровий потенціал

тенденції та моделювання
потреб до 2030 року

osvitoria@gmail.com

osvitoria.org

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ:

комплексно оцінити поточний стан учителювання в Україні та сформулювати прогноз щодо потенційних потреб освітньої сфери найближчим часом.

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ:

1. Вивчити поточну структуру освітнього середовища
2. Проаналізувати поточний професійний стандарт учителя
3. Описати поточний компетентнісний портрет учителя
4. Дослідити уявлення та перспективи педагогів щодо роботи вчителем
5. Вивчити уявлення студентів педагогічних спеціальностей щодо навчання та перспектив роботи вчителем
6. Оцінити брак учителів у поточному контексті та в перспективі (до 2030 року)

ЕТАПИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження передбачало реалізацію чотирьох модулів:

- у межах **кабінетного дослідження** було зібрано та проаналізовано відкриті дані та статистичну інформацію щодо кількості педагогічних працівників, учителів, школярів, студентів-здобувачів педагогічної освіти, середнього наповнення класів, а також прогноз кількості населення в Україні;
- в ході **якісного модуля дослідження** було проведено 4 пір-групові дискусії та 39 глибинних інтерв'ю з експертами, директорами, учителями, студентами педагогічних спеціальностей та гарантами освітніх програм;
- кількісне дослідження** передбачало online-опитування вчителів (зібрано 9065 анкет, після чистки та зважування масиву даних обсяг вибіркової сукупності склав 2500 вчителів) та студентів-здобувачів педагогічної освіти (зібрано 451 анкету, обсяг вибіркової сукупності – 400 студентів).

ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ СКЛАД В УКРАЇНІ

392.7 тис.

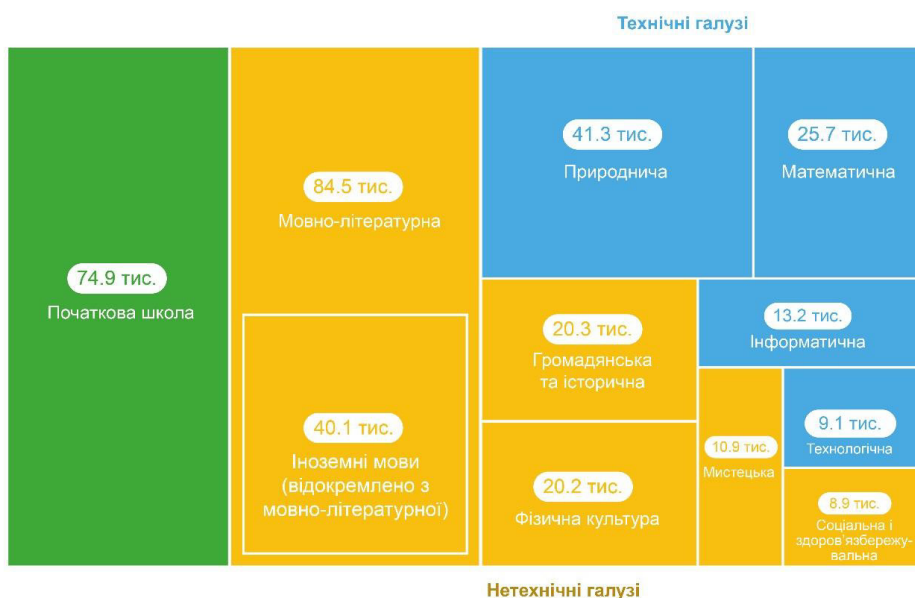
Педагогічних працівників

282.1 тис.

Учителів
(без керівників закладів)

334.3 тис.

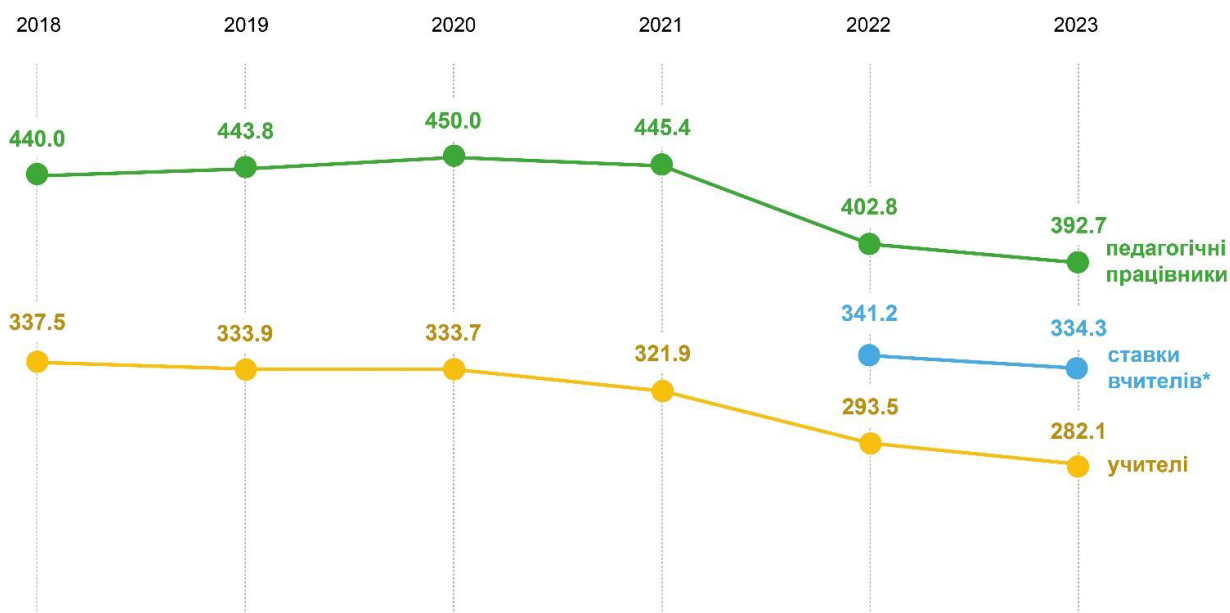
Ставок учителів

За даними Інституту освітньої аналітики, станом на початок 2023-2024 навчальних років в українських ЗЗСО працювало **392.7 тис.** педагогічних працівників, з них **282.1 тис.** залучені до навчання дітей.

Найбільшу частку в структурі вчителів складають педагоги мовно-літературної галузі: їх близько **30%**. Вчителів технічних галузей у структурі суттєво менше: на одного вчителя природничої галузі припадає двоє вчителів мовно-літературної, а на одного вчителя математичної – троє.

ДИНАМІКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ, ТИС. ОСІБ

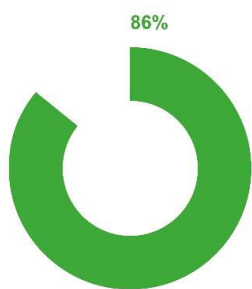
* дані щодо ставок у розрізі вчителів у вільному доступі наявні лише за останні два роки

Кількість учителів із року в рік стає меншою.

Найзначніших втрат учительський склад зазнав із початком повномасштабного вторгнення: за останні два роки він скоротився на **12%** (39.8 тис.). Найбільшу частку педагогів втратили Луганська, Херсонська, Донецька та Запорізька області.

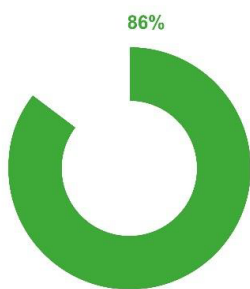
ЧАСТКА ЖІНОК У СТАТЕВІЙ СТРУКТУРІ ВЧИТЕЛІВ

Україна, 2023

Серед усіх
вчителів

Європейський Союз, 2021

Початкова освіта
[primary education]

Базова середня освіта
[lower secondary education]

Профільна середня освіта
[upper secondary education]

В українських ЗЗСО працюють **здебільшого жінки**: їх у статевій структурі вчителів **86%** (242.8 тис.). Примітно, що в країнах Європейського союзу ситуація ідентична для вчителів початкової школи (primary education), натомість серед базової середньої освіти (lower secondary) та профільної середньої освіти (upper secondary) жінок-педагогів на чверть менше – **68%** та **62%** відповідно.

ВІКОВА СТРУКТУРА

~45 років

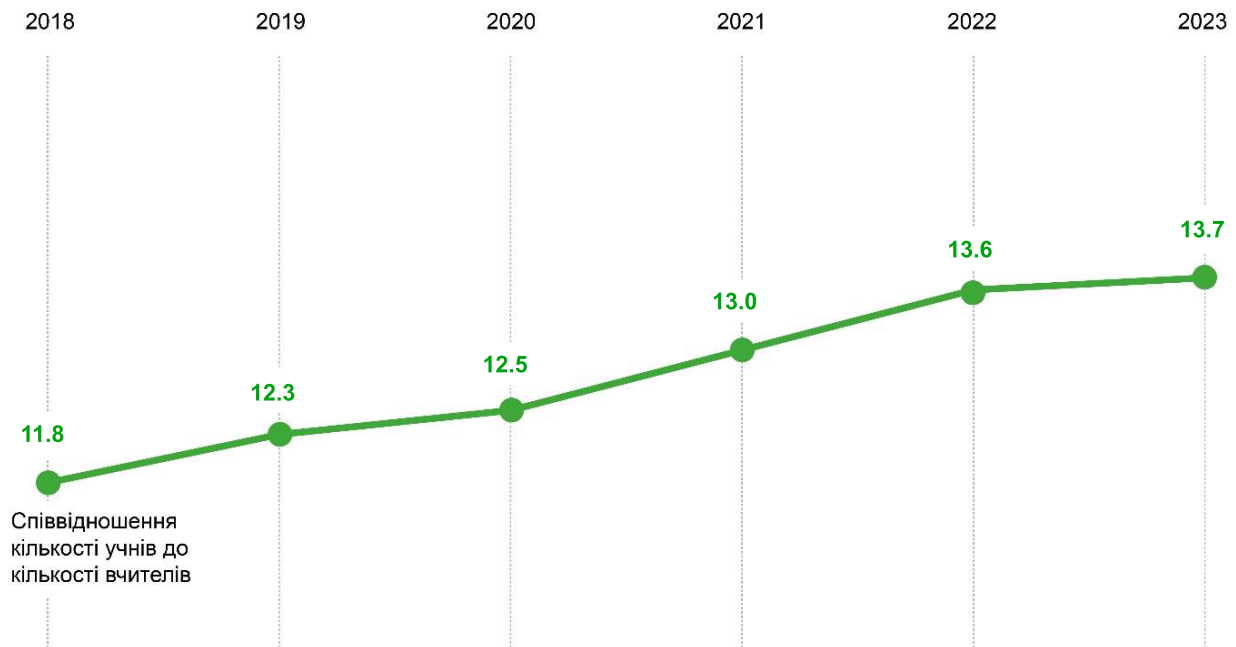
Середній вік учителів, за результатами опитування

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
	14%	15%	16%	14%	15%		61+ років
	13%	13%	14%	14%	15%		55-60 років
	10%	10%	11%	11%	12%		51-54 роки
	28%	27%	27%	27%	26%		41-50 років
	21%	21%	21%	22%	22%		31-40 років
	14%	13%	12%	11%	10%		<30 років

Вчительство в Україні **поступово старшає**. Станом на 2023-2024 навчальні роки частка вчителів віком до 30 років становить **10%** (24.0 тис.). Водночас частка вчителів віком 55+ – **30%** (68.9 тис.). Середній вік педагогів, за результатами опитування в межах проєкту, становить ~45 років.

Джерело: [Інститут освітньої аналітики. 83-РВК \(2023\)](#). Опитування вчителів
*віковий розподіл наведено лише для вчителів-предметників

STUDENT-TEACHER RATIO: УКРАЇНСЬКА ДИНАМІКА

За розрахунками співвідношення загальної кількості учнів до усієї кількості вчителів, навантаження на педагогів зростає та виходить на рівень багатьох країн Європейського Союзу. Зафіксовано збільшення пропорції учнів на одного вчителя з 11.8 у 2018-2019 роках до 13.7 – у 2023- 2024. Однак у розрізі предметів ситуація є іншою.

НАВАНТАЖЕННЯ НА ВЧИТЕЛІВ: РОЗРІЗ ПРЕДМЕТІВ

Джерело: [Інститут освітньої аналітики. 83-РВК \(2023\)](#)

Найбільша кількість учнів припадає на вчителів точних наук: хімії, фізики, біології, географії (понад **150 учнів** на одного вчителя в семестрі). Це може негативно впливати на якість освіти, відтак оптимальне рішення – об'єднання дисциплін, як передбачено НУШ.

СТАВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ДО РЕФОРМИ НУШ

47%

Позитивне

36%

Нейтральне

17%

Негативне

Менше як половина опитаних учителів (47%) задоволені своєю роботою. Примітно, що існує різниця між оцінками задоволеності з погляду вікових груп: молодші педагоги, як правило, менш задоволені умовами роботи, аніж старші.

Джерело: опитування

УМОВИ РОБОТИ

47%

Опитаних вчителів задоволені своєю роботою

Частка незадоволених аспектами роботи:

88%

з яких 19% задоволені й незадоволені

Заробітна плата

59%

Обсяг реального
робочого навантаження

53%

Бюрократія і задачі, які
відволікають від суті

Частка задоволених аспектами роботи:

81%

Відносини з учнями

79%

Відносини з колегами

74%

Відносини з адміністрацією
школи

Освітні експерти пояснюють такі настрої **навантаженням на вчителів та низькою фінансовою винагородою**. Цю проблему підтверджує дослідження вчителів: **лише 12% опитаних вказали, що їх влаштовує фінансова винагорода**, 41% осіб задоволений обсягом реального робочого навантаження. Подібно, молоді вчителі висловлюють сильніше незадоволення цими аспектами, аніж старші.

За спостереженнями учасників дослідження, професія вчителя в Україні має низький престиж: зокрема, 80% учасників дослідження не задоволені тим, якою мірою суспільство цінує роботу вчителя.

ЗАПИТ ВЧИТЕЛІВ НА НОВІ ЗНАННЯ

Для оцінки компетентнісного портрету вчителів ми опиралися на складові професійного стандарту.

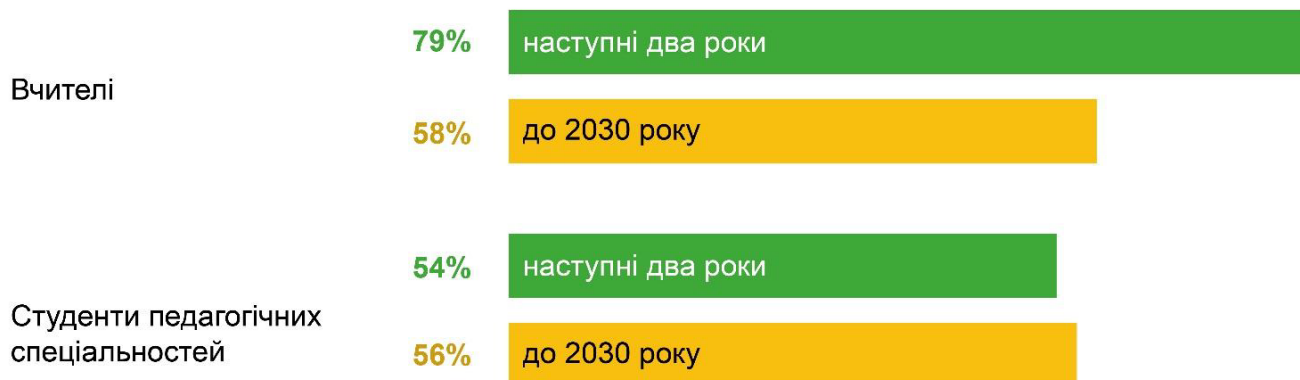
Опитані вчителі продемонстрували високий запит на вдосконалення знань. Найбільшу потребу фіксуємо щодо англійської мови – покращити або вивчити її потребує 73% опитаних учителів. 58% також зазначили, що бачать потребу в удосконаленні знань із першої домедичної допомоги.

Майже половина вчителів (43%) вказала, що бачать потребу в удосконаленні рівня української мови. Водночас 9 із 10 вчителів уникають російської мови, навіть якщо необхідно точніше пояснити матеріал.

Освітні експерти оцінили більшість із компетентностей професійного стандарту як необхідні. Та серед окремих навичок **особливий фокус робили на розвиток оцінювально-аналітичної компетентності; цифрової грамотності та використання цифрових інструментів; здатність розрізняти та реагувати на різні емоційні стани дітей, критичного мислення та знання державної мови.**

Утім, на думку експертів, наявний професійний стандарт потребує подальшого опрацювання в кількох аспектах, як-от: **зрозумілість та практичність використання.** Наразі стандарт має радше візійне значення, а не прикладне, тож учителям складно використовувати його для визначення вектора подальшого розвитку.

ПЛАНИ ВЧИТЕЛІВ ТА СТУДЕНТІВ НА РОБОТУ ВЧИТЕЛЕМ

Понад 40% вчителів налаштовані піти з професії до 2030 року.

Старші педагоги висловлюють вищу готовність працювати у ЗЗСО у довготривалій перспективі за молодших. До прикладу, серед освітян 46–55 років таких 71%, серед учителів до 25 років – 42%.

Учителів не вистачає вже зараз. І хоча достеменно визначити реальний запит неможливо, оцінка тенденцій дає змогу побачити основні больові точки освітньої структури.

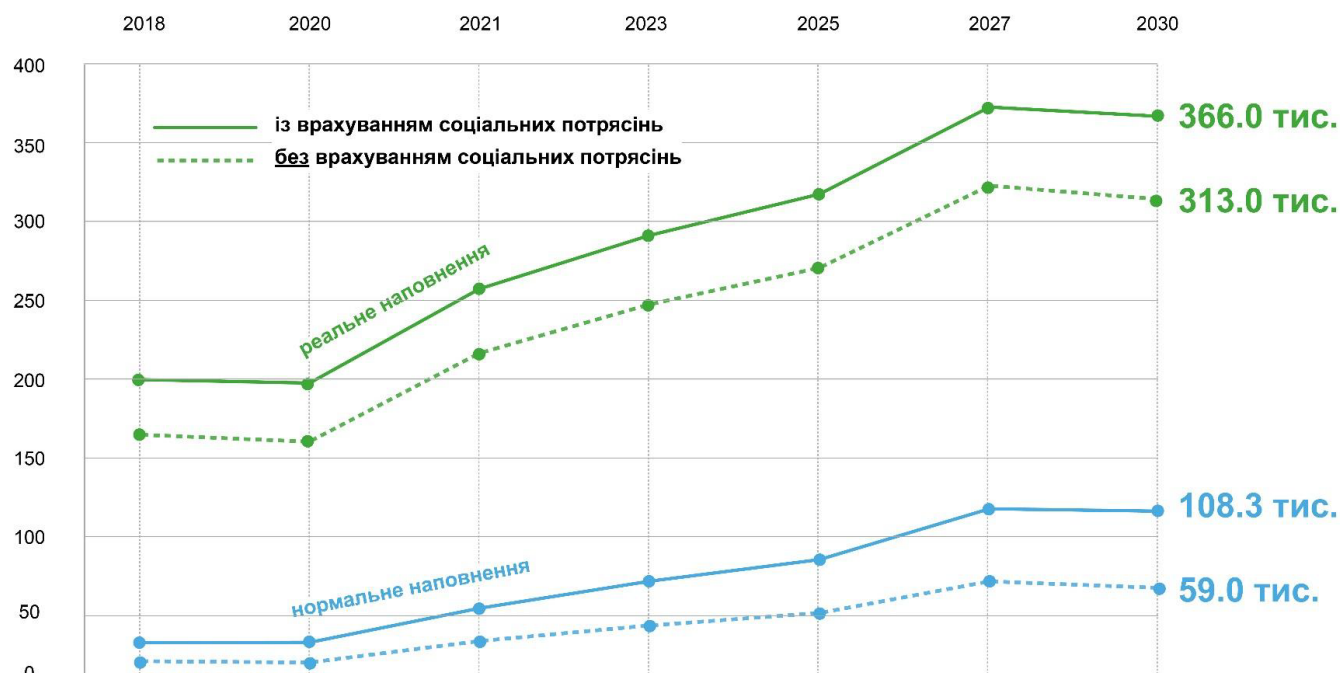
Ми розрахували приблизні кадрові потреби вчительства в Україні станом на 2023–2024 навчальні роки за двох умов – наповнення класів відповідно до норм законодавства (24 особи в молодших класах та 30 – у класах середньої та старшої шкіл) та реальне наповнення (за даними МОН, середня наповнюваність молодших класів складає 15 осіб, у загальній та профільній середній – 17).

ПОТРЕБА У ВЧИТЕЛЯХ СТАНОМ НА ЗАРАЗ, ТИС. ОСІБ

	Місто		Село	
	Нормальне наповнення класів	Реальне наповнення класів	Нормальне наповнення класів	Реальне наповнення класів
Учителі молодших класів	14.2 / 3.0	19.0	Нестачі немає	11.1
Мовно-літературна (окрім іноземних мов)	Нестачі немає	Нестачі немає	Нестачі немає	Нестачі немає
Іноземні мови	5.1	11.1	1.5	8.3
Математична	Нестачі немає	2.0	Нестачі немає	1.4
Природнича	Нестачі немає	4.4	Нестачі немає	0.1
Технологічна	2.6	4.6	Нестачі немає	3.2
Соціальна і здоров'язберезувальна	Нестачі немає	Нестачі немає	Нестачі немає	Нестачі немає
Громадянська та історична	Нестачі немає	0.3	Нестачі немає	Нестачі немає
Інформатична	0.8	3.2	Нестачі немає	3.4
Мистецька	Нестачі немає	Нестачі немає	Нестачі немає	Нестачі немає
Фізична культура	Нестачі немає	6.9	Нестачі немає	5.2

Брак учителів початкової освіти в містах складає ~19.0 тис., у селах – близько 11.1 тис.; вчителів природничих наук ~4.4. та близько 0.1 тис. відповідно; вчителів математичних наук –2.0 та 1.4 тис. З погляду географії найбільший запит на кадри фіксуємо у прифронтових областях – Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій, Одеській та Миколаївській.

ПРОГНОЗ БРАКУ ВЧИТЕЛІВ, ТИС. ОСІБ

Навіть якщо припустити, що у 2022 році в Україні не відбулося б соціальних потрясінь, потреба в учителях із року в рік зростала б за умови як реального, так і нормативного наповнення класів. Якщо середнє наповнення класів залишиться незмінним (суттєво нижчим від законодавчих норм), **до 2030 року в українській системі освіти може бракувати 366.0 тис. вчителів. За умови нормативного наповнення класів потреба може скоротитися, але все одно бракуватиме 108.3 тис. педагогів.**

СТРУКТУРА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

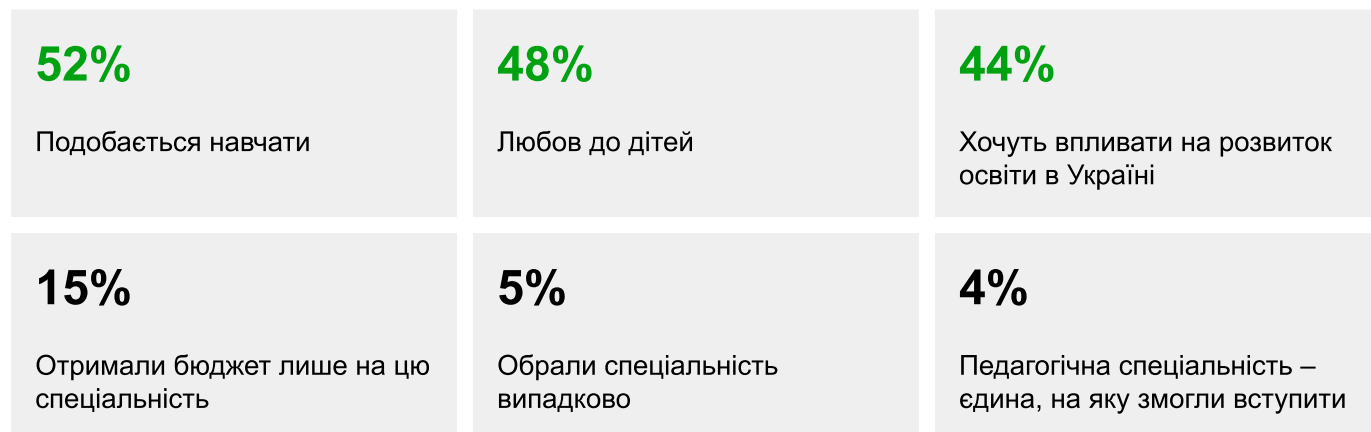
94.1 тис.

Студентів педагогічних спеціальностей у 2023-2024 навчальних роках

Потенціал до поповнення вчительських лав наявний. Кількість здобувачів педагогічної освіти у 2023–2024 навчальних роках в Україні складала 94 тис. студентів і їх за останній рік збільшалося: у 2022 році кількість студентів складала 87.7 тис. осіб. Найбільш значний приріст студентів мали педагогічні спеціальності інформатичної (+63% проти попереднього року, тобто +1.6 тис.) та технологічної (+36%, тобто 1.3 тис.) освітніх галузей. **Спостерігаємо зменшення розриву між кількістю студентів технічних та гуманітарних педспеціальностей:** цього року студенти технічних наук переважили над гуманітарними.

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО ВСТУПУ

Джерело: Опитування студентів

Хоча освітні експерти називали педагогічну освіту однією з перешкод до підвищення кількості вчителів та якості викладання, в реальності картина значно складніша: на освітню систему впливає низка взаємопов'язаних чинників, як-от: несприятливі робочі умови вчителем, низький престиж освіти, демотивація поточних і потенційних учителів та брак узгодженого реформування всіх ланок освітньої галузі. Такий контекст погіршує й підготовку майбутніх педагогів: цінність педагогічної освіти знижується та поступається більш престижним спеціальностям, освітня програма застаріває, педагогічна практика стає більш формальною та не дає необхідних практичних знань.

ВАГА ТА ЦІННІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ПАДАЄ

Джерело: [ЄДЕБО](#)

Серед основних рекомендацій освітніх експертів для підвищення мотивації вчителів працювати в системі загальної середньої освіти та підвищення якості шкільної освіти виокремлюємо такі вектори:

- **Реформація змісту освіти та практичної підготовки:** напрацювання якісних освітніх стандартів спеціальностей Початкова Освіта та Середня Освіта, що рефлексуватимуть зміст поточних реформ та враховуватимуть поточні виклики, глибша інтеграція представників ЗВО з роботодавцями – ЗЗСО, наприклад, залучення освітян-практиків до викладання та розширення практики, напрацювання зв'язків між закладами спеціальної або вищої освіти та ЗЗСО регіону або громади.
- **Залучення, адаптація та підтримка молодих учителів:** впровадження педагогічної інтернатури чи подібних програм наставництва з виділенням на це офіційного робочого часу залучених осіб.
- **Професійний розвиток та підвищення кваліфікації:** створення гнучких програм перекваліфікації, перевірка якості наявних програм підвищення кваліфікації, якісніша синхронізація структур курсів підвищення кваліфікації, сертифікації, професійного стандарту з векторами реформування середньої освіти.
- **Трансформація та імплементація професійного стандарту:** створення методичних матеріалів із практичного використання стандарту в роботі вчителів та представників адміністрації.
- **Покращення умов праці, престижу професії та розв'язання проблеми нестачі кадрів:** підвищення рівня заробітної плати, унормування робочого навантаження та фактичних робочих функцій, упровадження механізмів психологічної підтримки вчителів.